Ska även raggarv försvinna från Skåne?

Jan Thomas Johansson

Figur 1. Örups grustag (Benestad) mot väster år 2015. Raggarv växte senast 1997 och 1998 där vägen gör en krök ett stycke in på bilden. Längst bort, i den västra sluttningen, syns en annan av dellokalerna för raggarv. Foto: K.-A. Olsson.

Raggarv, en oansenlig gråluden liten ört med små vita blommor. Och ofta så klibbig att den fastnar på kläderna och i håret (vad man nu ska med den där). Är raggarv något att bry sig om och dessutom försöka rädda? Det är säkert få svenskar som skulle känna igen den eller som ens har hört talas om den. Men den är fridlyst i Sverige och på väg att försvinna från de flesta av sina lokaler i Nordeuropa och personligen har jag alltid varit svag för denna charmerande lilla ört. Kanske beror det på min allmänna svaghet för diverse bisarra organismer, men den vädjar på något konstigt sätt till min beskyddarinstinkt. Och så tycker jag att dess ekologi och överlevnadsstrategier är besynnerliga och svåra att riktigt få kläm på. Den sägs vara mycket konkurrenssvag och föredra öppen jord. Likväl sticker den ibland upp sina rikt förgrenade blomställningar ur en tät och flera decimeter hög örtvegetation eller ur en tjock mossmatta. Det är som om den hade boxat och skuffat sig upp genom grönskan för att nå solljuset. Jag ska så småningom redogöra för min hypotes om denna del av raggarvens ekologi, men nu ska vi först titta på hur man känner igen arten och vilka miljökrav som den anses ha. Därefter ska jag berätta om dess upptäcktshistoria i Nordeuropa, framförallt i Skåne.

Kännetecken hos raggarv och dess närmaste släktingar

Raggarv (*Cerastium brachypetalum* Pers.; Caryophyllaceae; figur 2) är en ettårig, oftast vinterannuell, ört som kan bli mer än 4 dm hög, men vanligtvis högst en eller två decimeter. Hela den ovanjordiska delen av växten utom kronbladen täcks av utspärrade uppemot 2 mm långa men även kortare hår och har dessutom ofta tätt sittande glandelhår (körtelhår), åtminstone upptill. Den grenar sig vanligtvis från basen. Bladen är 5–14 mm långa och 2–7 mm breda, trubbiga till något spetsiga; de nedre är spatelformade eller omvänt äggrunda

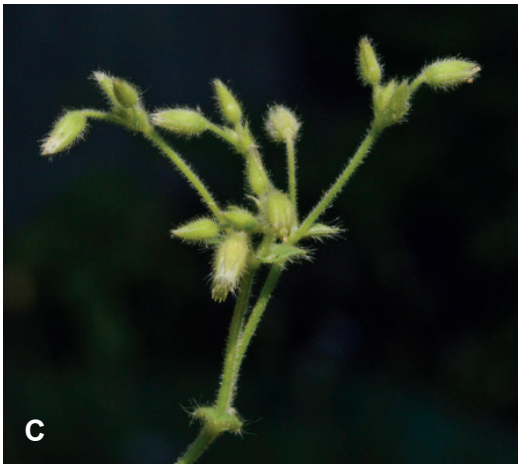

Figur 2. Raggarv (Cerastium brachypetalum) från Sandbergen (Härslöv) 2014-04-27. A–C. Övre delen av planta med blomställning. D–E. Blomknopp och blomma. F–G. Mogna kapslar. Foto: Jan Thomas Johansson.

och de övre äggrunda, elliptiska eller avlånga. Blomställningen är spärrgrenig och ofta gles. Blomskaften är 3–27 mm långa – vanligtvis två eller tre gånger fodrets längd – och ofta böjda strax under blomman. Stödbladen är gröna och örtartade och saknar hinnkant. De fem foderbladen är 3,0–6,5 mm långa, lansettlika till avlångt lansettlika, mer eller mindre trubbiga. De bär långa utspärrade hår – ofta även glandelhår – som når långt över foderspetsen. De fem kronbladen är 2–4 mm långa och oftast kortare än foderbladen, tvåkluvna ungefär 1/4 till 1/3 av sin längd och vid basen cilierade (med mikroskopiskt små hår). Ståndarna är oftast tio, men kan vara färre, och ståndarsträngarna är cilierade vid basen. Pistillen har fem stift. Kapseln är som mogen 6–9 mm lång, smalt cylinderformad och ofta något uppåtböjd (figur 2 F–G); den öppnar sig med tio små tänder. Fruktskaftet är 2–4,5 gånger så långt som fodret och efter fruktmognaden vinkelrätt böjt. Fröna är 0,4–0,6 mm långa, rödbruna och beklädda med små vårtor eller åsar. Kromosomtalet är 2n=90 (ibland 52, 72 eller 76). Raggarv blommar från april till ett stycke in i juni och frukterna mognar snabbt.

Raggarv varierar i sådana egenskaper som förekomst eller avsaknad av glandelhår, hårens längd och riktning (tilltryckta eller

utspärrade), kronbladens längd, ståndarnas hårighet, stiftens längd, kapseltändernas riktning och frönas storlek. Därför har man beskrivit åtskilliga taxa inom arten (Sell & Whitehead 1964). De svenska populationerna av raggarv har förts till ssp. *tauricum* (Sprengel) Murbeck (1891), vilken till skillnad från ssp. *brachypetalum* har glandelhår. Variationen i fråga om glandelhårens förekomst är dock stor även inom populationerna och sannolikt bör detta inte tillmätas något taxonomiskt värde, då det inte är korrelerat med andra morfologiska karaktärer, geografisk utbredning eller ekologi (Karlsson 2001).

Raggarvens närmaste släkting kan vara *Cerastium illyricum* Ard., som förekommer i östra Medelhavsområdet och har mycket längre foderblad, men en viktig förväxlingsart gentemot raggarv är i Skandinavien knipparv (*Cerastium glomeratum* Thuill.; i äldre floror oftast under synonymen *C. viscosum*). Knipparv har dock fruktskaft som är högst lika långa som fodret och ståndarsträngarna är kala även vid basen. Blomknopparna sitter mera hopgyttrade och dessutom brukar bladen vara rundare och mera brett elliptiska än hos raggarv.

Raggarv döptes av Elias Fries till *Cerastium strigosum* och i Sverige gick den under detta namn under större delen av 1800-talet. Fries ansåg nämligen att åtminstone de flesta svenska exemplaren tydligt avvek från *C. brachypetalum* Persoon (1805) såväl morfologiskt som ekologiskt (Fries 1818, 1823, 1828, 1842, 1858). Hartman (1838–1870) accepterade däremot *C. brachypetalum*, men i elfte upplagan (Hartman 1879) är namnet ändrat till *C. strigosum*. Murbeck (1898) redde ut begreppen och från och med slutet av 1800-talet återfinner vi raggarv under sitt äldre och giltiga namn *Cerastium brachypetalum*.

Allmän utbredning och ekologi

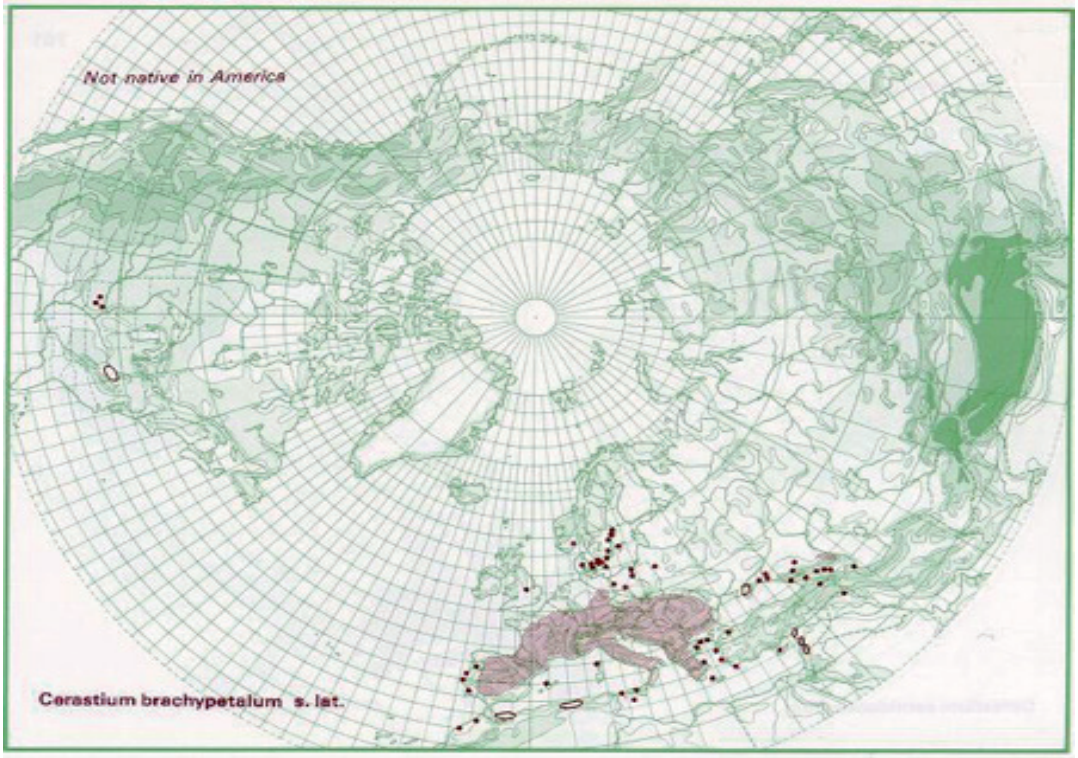
Raggarv har en centraleuropeisk-subkontinental utbredning på kontinenten (Pedersen 1960; figur 3). Den når i söder och öster till Iberiska halvön, västra och centrala Medelhavsområdet, Polen, Rumänien, Balkanhalvön, Turkiet, Krim samt Kaukasus. Dessutom har den isolerade lokaler i norra Marocko och norra Algeriet. I väster når den västra Frankrike och östra Belgien. I Nordeuropa har den spridda förekomster i Danmark, sydöstra Norge samt södra och mellersta Sverige upp till östra Uppland (Hård av Segerstad 1924, Hultén 1971). I södra England (Stace 2010) och stora delar av USA (Barkley 2008) är den rapporterad som införd med människans hjälp. Den saknas i de nordligaste och nordvästligaste delarna av Europa.

I Mellaneuropa växer raggarv på öppna torrängar, vägkanter och sluttningar, gärna som pionjärart och helst på torr och varm, måttligt näringsrik, kalkhaltig, humusrik ler- eller lössjord (Oberdorfer 1979). Ofta hittar man den på små konkurrensfria ytor (t.ex. kanin- eller mullvadshögar) omgivna av tät grässvål. Ibland förekommer den på ruderatmark eller rentav som åkerogräs. Raggarv gror vanligtvis på hösten och övervintrar som små bladrosetter. Den tycks vara åtminstone huvudsakligen autogam (självbefruktande).

Utbredningen i Nordeuropa utom Sverige

Här har jag utelämnat ett antal mycket tvivelaktiga eller uppenbart felaktiga uppgifter. Antingen saknas belägg eller också är insamlingen felbestämd.

Danmark. Raggarv förekom i Danmark framför allt i de kuperade trakterna av Brede, Søndersø, Farum, Bastrup, Lystrup, Uggeløse, Lynge och Ganløse på nordöstra Sjælland

Figur 3. Den totala utbredningen av raggarv (Cerastium brachypetalum) enligt Fries & Hultén (1986). Utbredningen i Nordamerika är betydligt större i dag (enligt den virtuella Flora of North America).

(Pedersen 1960). Där växer den fortfarande på några torra, soliga och näringsfattiga backar och branter med alkalisk reaktion. Den är även känd från strandbrinkar vid Frederikssund, Boserup och på Bogenæs samt vid Korsør, Skelskør, Basnæs, Glænø och Bisserup på sydvästra Sjælland, men tycks numera vara försvunnen från det senare området (Hartvig 2015). Andra områden där raggarv har funnits är Stensballe 1903–1912, Jons Kapel 1975 och strandbranter på sydsidan av Nørre strand nära Horsens på östra Jylland, sydligaste Falster samt Køge ås på östra Sjælland. På Bornholm är den känd från åtskilliga lokaler, särskilt längs nordkusten. Som förmodat adventiv är den funnen på fält vid Holmstrup 1954, vid Køge ås och på Bornholm samt från stengärdesgårdar på östra Sjælland. Andra ståndorter är grustag, ruderatplatser och annan öppen alkalisk jord. Hornemann (1821, som *C. strigosum*) och Th. Schiøtz (Pedersen 1960) rapporterade raggarv från en lokal väster om Sommerspiret på Møns Klint, där den återfanns 1951. Under atlasinventeringen av Danmark (Hartvig 2015) blev den funnen enbart i fem rutor på nordöstra och centrala Sjælland samt sydligaste Falster.

Norge. I sydöstra Norge har den isolerade förekomster på två torra backar på Skåtøy utanför Kragerø i Telemark, där den tidigare har funnits på ytterligare två lokaler (Karlsson 2001, Lid & Lid 2005).

Finland. Den enda finska lokalen är Helsingfors, Drumsö 1940, dit den fördes in med kork från Marocko eller Spanien (Pettersson 1952).

Utbredningen i Sverige utanför Skåne

I Sverige är raggarv känd från Skåne, södra Blekinge, Halland, mellersta Öland, Gotland, nordöstra Småland, Östergötland, östra Södermanland och östra Uppland.

Blekinge. Enligt Fröberg (2006) är raggarv insamlad eller rapporterad från *Ronneby* 1824, vid Bustorp 1827 (Lindblom 1830); vid bergsrötter nära Rönninge och Bustorp (Gosselman 1865, Holmgren 1921, 1942) samt vid ån strax N om Djupadal (Westerlund 1890); från *Karlskrona* 1853, Hästö 1850-talet, Vämö, på sluttningarna mot Hästö och Näktergalsdalen 1850- till 1870-talet; från Gredeby vid Nättraby 1860 och från Kalsholmen och Fläskholmen (Holmgren 1921, 1942). Raggarv samlades sista gången 1876 och verkar vara utdöd i Blekinge.

Halland. Elias Fries (1818) beskrev *Cerastium strigosum* (=*C. brachypetalum*) från Halland ”In clivis apricis” [”på soliga sluttningar”] 1820, men utan lokaluppgift (Ahlfvengren 1924, Georgson 1997). Wahlenberg (1824, 1831) citerar den under namnet *Cerastium viscosum* γ. *strigosum*. Raggarv har inte kunnat återfinnas i Halland.

Göteborg. ”ad Gothoburgum” utan årtal (C. J. Lindeberg enligt Bertilsson m.fl. 2002).

Småland. Valdemarsviks kommun, Tryserum, ”på de höga bergen midtför Kopparhyttan” 1844 (Hägerstrands manuskript enligt Hartman 1838); Västerviks kommun: Överum, Trollbergen, 500 m SO om Trolltorpet, klippäng 1984, 1985 (Edqvist & Karlsson 2007), enligt Artportalen (läst 2018-08-01) ej återfunnen 10 maj 2008 (Stefan Kasselstrand) och 3 jun 2011 (Anders Svenson). Raggarv tycks vara utgången även i Småland.

Öland. Raggarv rapporterades första gången från Öland av Elias Fries strax S om Borgholm 1824 (Fries 1828). Sedan dess har den samlats vid Borge hage 1911, i Greby 1925, på landborgen strax N om gården Halltorp (Högsrum socken) 1925 och i snår på branten 1942 (Sterner 1938, 1986). Enligt Artportalen (läst 2018-08-01) har raggarv observerats i Räpplinge socken vid Solliden (bland annat S om växthusen) i Borgehage 1999, 2002, 2005, 2009 och 2015, i Greby strandskog 2000, 2001, 2003–2006, 2012, 2014, 2016 och 2018, mellan Pettersholm och Strandtorpshage 2011 samt SV om Strandtorpskogen 2015. Raggarv är på Öland sålunda koncentrerad till ett litet område i Räpplinge mellan Strandtorp i söder och Solliden i norr, gärna på markvägar och annan blottad mark. Antalet individ har på dessa lokaler varierat mellan 6 och ca 1 000.

Gotland. Enligt Fries (1828) samlades raggarv (som *Cerastium strigosum*) på Gotland 1824 (utan lokal). Johansson (1897) uppger raggarv (som *C. strigosum*) från ”Sjonhem vid landsvägen v. om kkan 90–94!; Fleringe vid Hau (W[estergre]n!).” Han påpekar också ”För denna växt, som torde finnas på flera ställen å östra Gotl., har förf. ej lyckats erhålla flera lokaluppgifter” (Johansson 1897). Petersson (1999) uppger även lokalerna Klintehamn i Klinte 1861 och Hallvards i Västerhejde 1882. Johansson m.fl. (2016) beskriver raggarvens gotländska växtmiljö som ”öppen, torr, kalkrik, störd miljö, ofta med tunna jord-, grus- eller sandlager: hällmark, torräng, beten och körvägar; även ’myrkullar’ av sand. Någon gång också i åkermark. Tydligt gynnad av markstörning, t.ex. genom körning med fordon eller tramp.” Ett stort antal lokaler upptäcktes under 1900-talet och antingen har raggarv varit förbisedd på Gotland eller också har dess utbredning vidgats starkt (Johansson m.fl. 2016). På Gotland har raggarv numera sitt starkaste fäste i Sverige och uppges av Petersson (1999) ha 25 aktuella växtplatser. Den uppges vara ”rikligt spridd” på Tofta skjutfält, där dess förekomst sannolikt gynnas av militärens verksamhet och dess spridning av militärfordonens körningar.

Östergötland. Kindberg (1861) har bara en lokal för raggarv i Östergötland, nämligen ”i Gusumstrakten”. I den andra upplagan av sin flora uppger han ”Ringarum Gusum, Kopparhyttan (P. F. Wahlberg)” och ”Omberg Mullskräerna (J. A. Wahlberg)” (Kindberg 1874). I den tredje upplagan har han ytterligare en uppgift, ”Krokek Marmorbruket och Hällebergen (C. A. Nordmark)” (Kindberg 1880). Genberg (1992) omnämner raggarv enbart från torrbackar vid Kopparbostigen i Krokek. Enligt Artportalen (läst 2018-08-01) återfanns inte arten 1995 på denna lokal (Marmorbruket, Kopparbostigen vid Bråviksstranden, Krokek socken). Däremot observerades den på Omberg, Marbergen (Västra Tollstad socken), men där räknades 100 individ 1995 och 6 individ 2014. På lokalen Örnslid i Västra Tollstad socken återfanns 4 individ år 2005. Ovanför parkeringsplatsen i Storpissans domänreservat på Omberg (Västra Tollstad socken) hittade man 3 individ 2005 och 2 individ 2008. På en lokal belägen NO om Storpissans reservat fanns 15 individ 2009. Raggarv vacklar uppenbarligen på randen av utdöende även i Östergötland.

Södermanland. Den äldsta uppgiften för raggarv i Södermanland är från Bränningeklint i Tveta 1857 (Leffler 1866). Där återfanns den även 1894 och 1924, men inte senare. Arten rapporterades av Samzelius (1885) från ”Lugnet” i Sättersta. Lindström (1888) skriver om denna lokal ”der först af mig funnen 1884, då ymnig, sedermera i några få ex. 1885 och 87”. Blom (1916) uppger att raggarv växte ”sparsamt på södra sidan af Lifsholmen” (Lissholmen) i Sankt Nikolai socken 1902. Rydberg & Wanntorp (2001) tar med ytterligare några lokaler: Kårtorp (Ludgo socken) vid Trollesund på berghäll 1985, Ållonbäck (Svärta socken) på kalkberg N om vägen i mängd 1987 och 1992 samt O om torpet Fridhem (Ösmo socken) i bergbrant 1932, tämligen riklig på berghyllor 1993 och sparsamt 1996. Artportalen (läst 2018-08-01) ger följande uppgifter från två områden i östra Södermanland. 1) Svärta socken: Sjösa O om gården Ållonbäck (Svärta socken) på kalkberget 115 m SO till 165 m SSO om gården (5 000 exemplar 2009, 290 exemplar 2014), 150 m SO om landsväg på östra sidan (20 exemplar 2011), N om Studsviksvägen (20 exemplar 2011), 200 m SO om Ållonbäck (814 exemplar 2012, 290 exemplar 2014), 700 m NNV om Djupvik (10–100 exemplar 2009, ej återfunnen 2017); 2) Bogsta socken: 200 m SV om Kårtorp (325 exemplar 2010, 630 exemplar 2011, 510 exemplar 2014, 900 exemplar 2015, 87 exemplar 2017), Kårtorp, Strandskogen (5 kvadratmeter 2010, 630 exemplar 2011, 210 exemplar 2013, 275 exemplar 2016, 87 exemplar 2017, 640 exemplar 2018). Än verkar raggarv finnas kvar i växlande men betryggande antal i Södermanland.

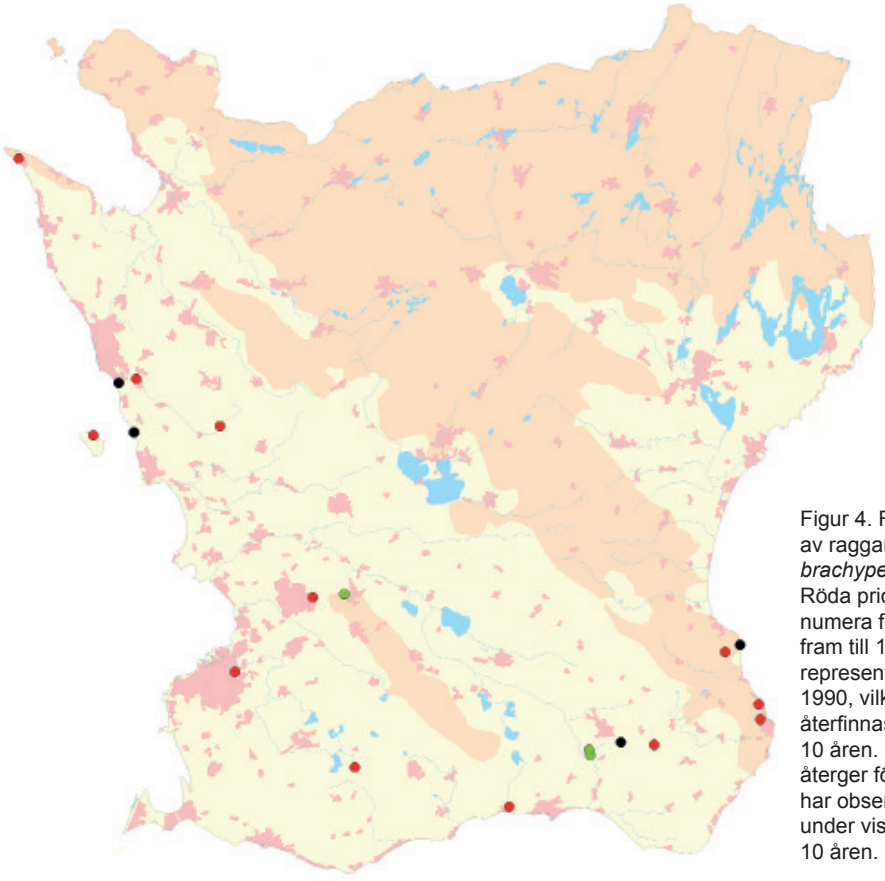
Uppland. ”Ekerö, Jungfruholmen (i grusig lundglänta)!, holmen Estbröte, brant syd-

västluta, fältskiktet nästan slutet" (Almquist 1929, Jonsell 2010). Raggarv observerades senast 1925 i Ekerö och tycks vara utgången även i Uppland.

Upptäcktshistoria i Skåne

Figur 4 visar raggarvens kända förekomster i Skåne. Figur 5 och Tabell 1 visar variationen i antal individ på de kvarvarande skånska lokalerna.

Den äldsta litteraturuppgiften om raggarvens förekomst i Skåne finner vi hos Fries (1828), som redovisar följande om "*Cerastium strigosum*": "In clivis convallium calidioribus siccissimis Sueciæ meridionalibus v. c. [I dalsluttningar i de varmare torraste delarna av södra Sverige t. ex.] *Hallandiæ*, *Scaniæ*, *Blekingiæ* (Carlskrona *Westberg*; Ronneby *Lindblom*); Ölandiæ ad Borgholm!; Gottlandiæ, unde retulit amic. [rapporterad av vännen] *Bruzelius*." I sin Skåneflora (Fries 1835) nämner han även några lokaler för arten: "In Scaniae orientalis convallibus, ad Cimbritshamn, Stenby etc. copiose, ceterum ad Foglesång alibique. [i östra Skånes dalgångar, vid Simrishamn, Stenby etc. riklig, men för övrigt enbart vid Fågelsång]". Lilja (1838) ger som vanligt en mera detaljerad beskrivning: "Öfvergångsformationer på backsluttningar etc. här och der, t. ex. *Kullaberg, Stockamöllan åt ån, Brännestan, Bäringe* [i Billinge?]*, Fågelsång norra sidan, Röddinge, Stenby, Gladsax vid Horsehall, Tjörndala, Strö vester om Hemeke* etc." Areschoug (1866) – som originellt nog använder namnet *C. brachypetalum* för raggarv – kopierar i princip Liljas uppgifter: "Förek. sällsynt på torra backsluttningar, t. ex. på *Kullaberg*, *Stockamöllan*, *Brännestan*, *Bäringe*, *Fogelsång*, *Röddinge*, *Stenby*, *Gladsax*

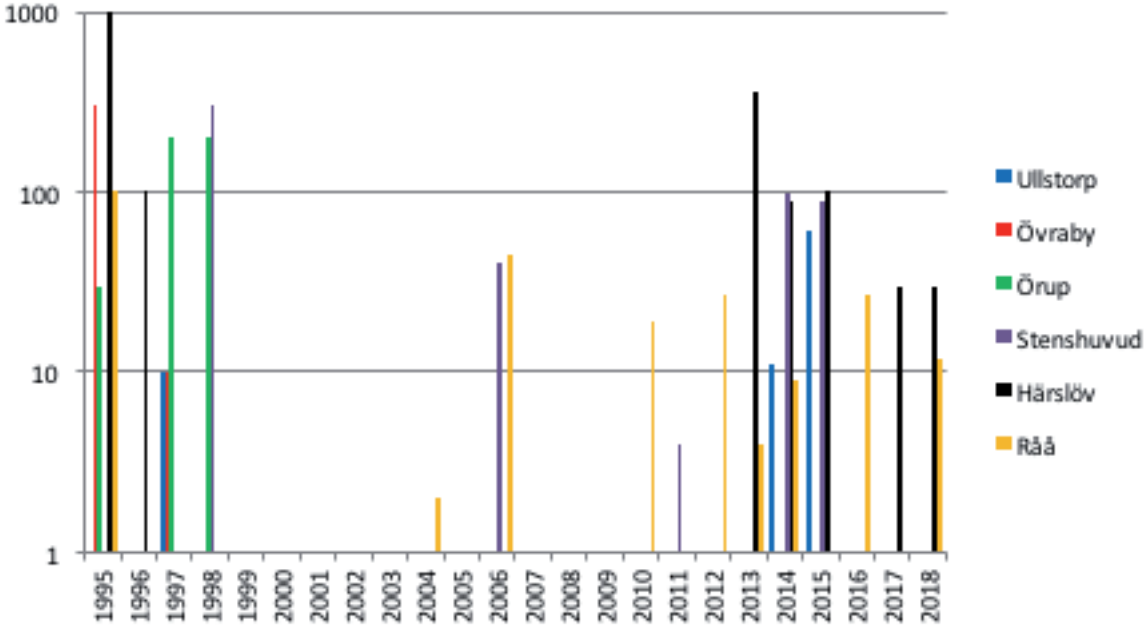

Figur 4. Förekomster av raggarv (*Cerastium brachypetalum*) i Skåne. Röda prickar betecknar numera försvunna lokaler fram till 1990. Gröna prickar representerar lokaler efter 1990, vilka inte har kunnat återfinnas under de senaste 10 åren. Svarta prickar återger förekomster som har observerats åtminstone under vissa av de senaste 10 åren.

m.fl. st.” Lilja (1870) tillför egentligen inget nytt om raggarvens skånska utbredning: ”Torra backar, sällsynt, Kullaberg, Fågelsång, Röddinge, Stenby, Gladsax wid Horsehall, Strö wid Hemeke.” Areschoug (1881) ändrar sig beträffande raggarvens vetenskapliga namn och kallar den *C. strigosum*: ”sällsynt på torra backsluttningar i vestra och södra delen, t.ex. på *Kullaberg*, *Stockamöllan*, *Brännestan*, *Bäringe Fogelsång*, *Röddinge*, *Stenby*, *Gladsax* m.fl. st.” I Tillägg (sid. 569) finner vi en ny lokaluppgift: ”vid *Svarte* nära *Ystad* (Kand. E. Ljungström)”. Weimarck (1963) uttrycker sig kortfattat: ”täml. sälls. i kalktrakter, saknas i urbergsbygder”.

Tabell 1. Sex skånska populationer av raggarv vilka har specialinventerats inom ramen för Floraväkteriet (källa: Artportalen, läst 2018-08-01). Av datatekniska skäl har jag varit tvungen att göra några ändringar av uppgifterna. I Ullstorp och Övraby uppgavs raggarv vara ”fåtalig” 1997 och där har jag angett antalet som ”10” i tabellen. I Örups sandtag och Härslöv (Sandbergen) uppgavs ”några 10-tal ex” 1995 respektive 2017 och där har jag angett antalet som ”30” i tabellen. Raggarv uppgavs enbart som ”noterad” i Ullstorp 2009 samt i Härslöv 2002 och 2016 och i dessa fall har jag inte fört in några uppgifter i tabellen.

	Ullstorp	Övraby	Örup	Stenshuvud	Härslöv	Råå
1995		300	30		1 000	100
1996					100	
1997	10	10	200			
1998			200	300		
1999						
2000						
2001						
2002						
2003						
2004						2
2005						
2006				40		45
2007						
2008						
2009						
2010	0	0	0			19
2011				4		
2012					0	27
2013					357	4
2014	11	0	0	98	90	9
2015	60			90	100	0
2016	0					27
2017	1				30	0
2918					30	12

Figur 5. Logaritmiskt diagram som visar frekvensen av raggarv under perioden 1995–2018 på sex skånska lokaler (källa: Artportalen, läst 2018-08-01).

Raggarvens skånska lokaler

Vi ska nu titta närmare på de olika lokalerna för raggarv i Skåne från sydväst till nordost. Sju av lokalerna redovisas på kartan i Tyler m.fl. (2007).

Bjäresjö. Svarte, ”Skönadal”, 7 juni 1881, E. Ljungström (Areschoug 1881). Skönadal är en gård belägen på Bjäresjö 55:1 vid sydänden av Skönadalsdammen öster om Svarte. Den östra sluttningen ned mot Svartån söder om Skönadalsdammen är sedan länge känd som lokal för smultronfingerört (*Potentilla sterilis*). Det är inte omöjligt att raggarv växte på samma plats, eftersom de båda arterna har likartade miljökrav.

Malmö. Kung Karls backe, maj 1897, D. Hylmö. Kung Karls backe är en annan benämning på bronsåldersgravhögen Kung Karls hög, som undersöktes arkeologiskt år 1949 och strax därefter utplånades i samband med utvidgandet av Bulltofta flygfält (Kalling 1950). Gravhögen låg ”på yttersta ändpunkten av en grusås med nedanför mycket lågt liggande terrängpartier”. Som framgår av figur 6 betades högen åtminstone fram till 1940-talet och torde ha haft en del vegetationsfria ytor. Detta är den enda kända förekomsten av raggarv i Malmötrakten.

Börringe. Havgårds ruin på udden i Havgårdssjön, 31 maj 1887, maj 1892, N. H. Nilsson; 1901, O. R. Holmberg; 18 juni 1905 och 15 juni 1907, H. Hvitte, J. E. Palmér; juni 1907, G. Påhlman. Havgårds ruin, även benämnd Turestorpsö, är resterna efter en medeltida borganläggning. Jag har inte lyckats utröna huruvida raggarv växte på själva borgruinen eller nära intill denna.

Ullstorp. Sluttningar 600 m SO om kyrkan, 13 maj 1965, Ö. Nilsson; åsen 300 m S om Ullstorps kyrka 13 maj 1966, B. Lindgren; 400 m SO–SSO om Ullstorps kyrka, sårad mark i betesslänt, 4 maj 2014, C. Albinsson (Artportalen, läst 2018-08-01; i tabell 1 och figur 5 kallad ”Ullstorp”). Lokalen är en solöppen sydsluttning mot Örupsån och vegetationen utgörs av igenväxande torräng. Bland arterna kan nämnas solvända (*Helianthemum nummularium*), brudbröd (*Filipendula vulgaris*) och Sankt Pers nycklar (*Orchis mascula*). Raggarv växer vissa år inne i den täta och flera decimeter höga ängsvegetationen.

Figur 6. Kung Karls hög från NNV år 1938. Foto: C. Claesson (ur Kalling 1950).

Kverrestad. Sekt. 1, norra sluttningen av Örupsåns dalgång 2 km VSV om kyrkan, 13 maj 1966, B. Lindgren. Beskrivningen tyder på att lokalen var belägen på Hobjärsbackarna, som hyser en i övrigt mycket artrik och kalkgynnad torrängsflora. Lokalen i Kverrestad ligger inte långt från förekomsten i Ullstorp och det är tänkbart att raggarv tidigare har haft en mera kontinuerlig utbredning i området. Jag känner inte till ifall raggarv har eftersökts här sedan 1966, men det torde inte vara omöjligt att arten finns kvar.

Övraby. Nedraby, banvall, 10 juni 1910, L. M. Neuman; sekt. 1, sluttning mot järnvägen 400 m NNO om Näraby [=Nedraby] kyrkoruin, 2 juli 1965, B. Lindgren; 700 m V om Nedraby, spridd längs 1 km av järnvägen, 15 maj 1995, J. T. Johansson (Artportalen, läst 2018-08-01); ca 400–600 m NNO om Nedraby kyrka, noterad, 15 maj 1995, J. T. Johansson (Artportalen, läst 2018-08-01); Örup, Nymölla, noterad, 21 maj 1983, B. Nilsson, 19 juni 1983, U. Gärdenfors (Artportalen, läst 2018-08-01), flera exemplar i en backe, vid spåret och på åkerren, 30 maj 1986, T. Knutsson, S. Ekman och S. Jönsson (Artportalen, läst 2018-08-01); mellan Nymölla och Nedraby, noterad, 27 maj 1995, B. Borgström (Artportalen, läst 2018-08-01; i tabell 1 och figur 5 kallad ”Övraby”). Lokalen låg i en brant och solexponerad väst-sluttning mot järnvägen Tomelilla–Ystad och sträckte sig från ett stycke söder om Nymölla och söderut till några hundra meter norr om korsningen mellan järnvägen och Övraby–Högestad-vägen. Sluttningen växte igen med träd, buskar och örter och de sista åren var raggarv koncentrerad till några kaninhögar. År 2015 fanns inga öppna ytor kvar och raggarv hade inte rapporterats här sedan 1997. Under ett antal år på 2000- och 2010-talen härjade kaninpest runtom i Skåne och kaninernas kraftiga tillbakagång kan ha varit en bidragande orsak till att vegetationen slöt sig helt och raggarv försvann.

Gladsax. Gladsax, 1863, A. Falck; Gladsax-hallar, juni 1866, A. Falck; Gladsax berg, 23 maj 1904, M. Engstedt. Inga fynduppgifter finns från detta område efter 1904. Gladsax berg går även under namnet Impan och hyser kanske fortfarande potentiella lokaler för raggarv. Området vilar dock på kvartsitgrund och är måhända av denna anledning olämpligt för arten.

Simrishamn. I sluttningarna mot Tommarpsån 700 m SV om norra kyrkogården, 23

juni 1965, Ö. Nilsson; sluttning mot Tommarpsån från Korsavad till 500 m SO om Karlstorp i Gladsax, 23 juni 1965, Ö. Nilsson. Dessa sluttningar mot Tommarpsån är numera starkt igenvuxna och ser inte ut att kunna hysa små konkurrenssvaga örter såsom raggarv. Jag vet dock inte ifall någon har sökt arten där efter 1965.

Södra Mellby. Svinaberga backar, 5 juni 1919, O. Tedin. Det är oklart vad som i äldre källor avses med Svinaberga eller Svineberga backar. En gård med namnet Svinaberga (Bergdala på vissa kartor) ligger visserligen ca 1 km S om bronsåldersgraven Bredarör (O om Kivik) och Svinaberga backar skulle därför kunna avse de sluttningar som är belägna nedanför Lilla Stenshuvud O–NO om gården Svinaberga. På Skånska Rekognosceringskartan från 1810-talet ligger en gård med namnet Svineberga strax NV om Svabesholm, men för övrigt är det tomt på bebyggelse mellan Svabesholm och Rörum i söder. Men låt oss gå till den aktuella tidpunkten. I juni 1919 företog Svenska Botaniska Föreningen en exkursion till Skåne och då besöktes även Stenshuvudområdet (Sernander 1920). Denna exkursion planerades – som Sernander skriver – av ”Svalövsbotanisterna och ordföranden” (=Sernander). Karl Olof Tedin (1898–1966) var sedermera avdelningsföreståndare vid Sveriges Utsädesförening i Svalöv och vid tiden för exkursionen 1919 studerade han vid Lunds universitet. Han finns inte med som registrerad vid SBF-exkursionen den 16 juni och han samlade raggarv på Svinaberga backar elva dagar före exkursionen. Tedin kan med andra ord ha deltagit i en förexkursion den 5 juni tillsammans med botanister från Svalöv. Raggarv finns dock inte med i artlistorna från exkursionen den 16 juni, men det gäller även andra arter som bevisligen insamlades då enligt herbarieetiketterna. Att man kan ha besökt fyndorten för raggarv antyds av Sernanders ord: ”På Svineberga backar ägnades kanske största uppmärksamheten åt de sandiga öppna markernas hapaxantflora”. Bland de arter som Sernander förtecknade kan nämnas vittåtel (*Aira caryophyllea*), stor sandlilja (*Anthericum liliago*), klibbarv (*Cerastium glutinosum*), ekorrsvingel (*Festuca bromoides*), gulgrå ullört (*Filago lutescens*), stor fetknopp (*Sedum rupestre*) och vårveronika (*Veronica verna*). Sernanders ord om att ”stora sträckor av … Svineberga backar … upptagas av en hasselskog” tyder på att området i fråga sträcker sig över en ganska stor yta. Erik Ljungstrand tolkar Svineberga backar i Sernanders exkursionsrapport som liktydiga med Kortelshuvud, medan ”de egentliga Svinaberga backar ligger väster om Kortelshuvud” (Ljungstrand 2011). Svinaberga backar är belägna väster om gränsen för det område som år 1931 fridlystes som naturminnesmärke och 1954 utvidgades söderut (Johansson 1996). Asplund (1955) klargör nämligen att ”endast i väster är det lämpligt att vid själva gränsen övergå till beteckningen Svinaberga”. På Generalstabens karta 1940 finns en gård med namnet Svinaberga belägen ca 800 m NO om Tångdala. Denna gård bär namnet Åkesholm på nutida kartor. Min slutsats är att Svinaberga backar omfattar ett otydligt avgränsat område beläget mellan Tångdala i väster och 1954 års gräns i öster och mellan Rörums norra å och norr därom belägna åkermarker. Vilken relation som detta område eventuellt har till gården Svinaberga öster om Lilla Stenshuvud är mig obekant.

Södra Mellby. Stenshuvud, in fruticeto [i busksnår], 20 juni 1926, G. Samuelsson; Stenshuvud (Sylvén 1931); ”*Cerastium brachypetalum* Pers. Plantae Suec. Exs. 744 är enligt meddelande av prof. Samuelsson samlad i snår vid vägen uppför berget ’intill lokalen för *Filago germanica*’, alltså med säkerhet inom området.” (Asplund 1955); Stenshuvud, i den östra branten, klippängar strax nedom Östra toppens platå, där stigen från Östra toppen ner mot havsstranden passerar (Johansson 1996); 950 m SSO om Hällevik, Stenshuvuds nationalpark, östra huvudets O-brant 1,2 km NO om Hasseldal (Artportalen, läst 2018-08-01; i tabell 1 och figur 5 kallad ”Stenshuvud”). Lokalen är belägen nedanför Stenshuvuds

sydöstra topp nära stigen från toppen ned till kustheden. På samma lokal finns ett individrikt bestånd av stor sandlilja (*Anthericum liliago*) och även andra sällsynta arter såsom stor fetknopp (*Sedum rupestre*) och knölgröe (*Poa bulbosa*) växer här (Olsson & Wigermo 2016).

Benestad. Benestad, 26 juni 1898, O. R. Holmberg; Örup, maj 1906, H. Christoffersson; 28 och 29 juni 1906 samt 29 maj 1912, L. M. Neuman; juni 1906, G. Jönsson; Benestad, 3 juni 1918 och 19 juni 1932, N. Sylvén; på banvallen i Örup, 18 juni 1924, N. Mattsson; Örup, vid järnvägen, 27 maj 1931, G. Björnström; Benestad, 19 juni 1932, G. Norrman; "Örup, Benestad s:n. talr." (Björnström 1932); Örup, 3 juni 1934, N. Johansson; Örup, järnvägsbacken, 6 juni 1936 och 16 maj 1939, N. Johansson; Benestads hällar, utan årtal, N. Sylvén; Örups grustag, 150 m NNO om Lassagårdarna och ca 600 m NV om Skoghuset, 15 maj 1995, J. T. Johansson (Artportalen, läst 2018-08-01; i tabell 1 och figur 5 kallad "Örup"); 300 m O om Lassagårdarna; 16 juli 1997, T. Tyler (Artportalen, läst 2018-08-01); 150 m NNO om Lassagårdarna, 1997 och 1998, K.-A. Olsson (Artportalen, läst 2018-08-01; "flera hundra exemplar", Olsson & Wigermo 2016). I sluttningen på västra sidan av Örups grustag växte raggarv framför allt i täta och tjocka mattor och kuddar av bladmossor på och mellan stenblock och förekom vissa år där i 100-tals individ. Enligt andra observationer var raggarv vissa år riklig längs södra kanten av grustaget. Grustäkten upphörde och under 1990-talet och senare iordningställdes grustaget, men hyste fortfarande flera sällsynta arter. Igenväxning av den västra slänten är förmodligen orsak till att raggarv försvann härifrån. Å andra sidan finns det fortfarande på flera ställen i det före detta grustaget gott om markblottor, som ser ut att kunna hysa raggarv (Olsson & Wigermo 2016).

Uppgiften "Benestads hällar" är besynnerlig, eftersom detta kan åsyfta Benestads backar (ibland även kallade Stenby hällar) där raggarv mig veterligen aldrig har observerats.

Lund. Järnvägsspår vid Östra Stationen, maj 1946, H. Nilsson (Skåneflorans kortregister). Jag har inte sett belägg från denna lokal, men förekomsten är inte osannolik. Järnvägen (nuvarande cykelspår) löpte österut och passerade Fågelsång i Hardeberga och Södra Sandby.

Hardeberga och **Södra Sandby**. "ad Foglesång Scaniæ" (Fries 1823, som *C. strigosum*), "ad Foglesång Scaniæ locis dumetocis" (Fries 1828, som *C. strigosum*), juni 1836, H. H. Ringius; norra sidan, 24 maj 1849, J. W. Zetterstedt; på norra sidan, maj 1851, G. Löwenskjöld; juni 1853, F. Areschoug; 1858, F. Sandéen; 10 maj 1865, C. Brorsson; juni 1866; P. Brorsson, A. Nathorst; 1866, C. O. Montelin; juni 1869, S. A. Tullberg; 4 juni 1882, N. H. Nilsson; 24 maj 1884, S. Murbeck; 22 maj 1884, M. Engstedt, B. Lidforss; 27 maj 1887, T. Söderlund; 5 juni 1913, O. Tedin; backsluttning, 5 maj 1943, T. Håkansson; norra sidan, 3 maj 1945, H. Nilsson; 22 maj 1949, G. Björnström; "På solexponerade sluttningar" [i Fågelsångsdalen] (Lövkvist 1963); 400 m SSV om Hedentorp, södra kanten av stigen omedelbart V om grind, 10-tals exemplar i maj 1975, observerad av J. T. Johansson; 400 m SSV om Hedentorp, ny glänta i lövskog, brant del, 23 maj 1998, 8 exemplar 1998, ej återfunnen 1999, 2000, 2005, 2012 och 2013, L. Runeson (Artportalen, läst 2018-08-01). Fågelsång är *prima loca* i Skåne, varifrån den rapporterades redan 1823 av Elias Fries. Anledningen till att arten numera tycks vara utdöd i Fågelsångs naturreservat torde vara den kraftiga igenväxning som har fortgått under de senaste årtiondena. Även andra ljusälskande och konkurrenssvaga torrängsarter har minskat eller försvunnit under senare år.

Sankt Ibb. Ven, Norreborg, solig sandhög i tegelbruksgravarna, 1952, A. Nilsson; Norreborgs tegelbruk, på sandig mark, 25 maj 1952, A. Nilsson; "Soliga, torra backsluttningar i lergravarna vid Norreborg, ibland i mängd." (Nilsson 1963). Tegelbruksgravarna och omgivande ytor vid Norreborg på Ven har vuxit igen kraftigt sedan 1950-talet.

Härslöv. Hildesborgs tegelbruk i sandig jordslänt, 11 maj 1952, A. Nilsson; sekt. 1,

Figur 7. Utsikt från Hilleshögs dalar mot söder över Sandbergen och Karl XII:s skans 1957. Foto: Stig T. Karlsson.

Figur 8. Utsikt över Sandbergen (Härslöv) år 2015. Den återstående populationen av raggarv finns ovanför branten, längst upp till vänster på bilden. Foto: K.-A. Olsson.

strandbrink bakom Hildesborgs tegelbruk, 1961, A. Nilsson; i backafallet strax S om Hildesborgs tegelbruk, 20 juni 1970 och 17 maj 1977, A. Nilsson; strandbrant vid Hildesborg, 17 maj 1974, J. T. Johansson; strandbrant vid Hildesborg, 17 maj 1977, H. Rickman; Hilleshögs dalar, Sandbergen, 100–300 m SO–S om Rustningshamn (Artportalen, läst 2018-08-01; i tabell 1 och figur 5 kallad ”Härslöv”). Raggarv växte i individrika bestånd åtminstone fram till 1990-talet på krönet av strandbranten och norrut till den gamla trätrappan. Igenväxning av detta område med rosor, hagtorn, fläder etc. har tagit fart sedan 1990-talet och de senaste 20 åren har raggarv bara kunnat återfinnas på en liten fläck, där vegetationen fram till för några år sedan var glesare och med smärre öppna markytor. Vid mitt besök där i maj 2015 växte raggarv enbart på ömse sidor om ett rosenbuskage ca 80 m S om den gamla trappan. Exemplaren av raggarv var då 2–3 dm höga, rikligt blommande och växte i en tät matta av bladmossor.

Sireköpinge. in declivibus ad [i sluttning vid] Håkantorp (bäcken), 15 maj 1886, N.Alvthin; in clivos ad Tågarp, 20 juni 1897, N. Alvthin; ”Norrlycke Sireköpinge s:n i mängd på en sluttning” (Johansson 1891, som *C. strigosum*); små blottade ytor på slänterna vid Malmövägens skärning vid Tågarp, 21 maj 1957 (1951?), K. E. Flinck (med ”slänterna” avser Flinck antagligen backarna ned mot Råån). Håkantorp var en gård som lydde under Duveke säteri och gården revs någon gång före 1950-talet. År 1851 sammanslogs två gårdar Håkantorp med gårdar från Loarps by, vilket resulterade i Loarps gård i Halmstads socken (Ganrot 2005). Loarpsgården återfinns på nutida kartblad och är belägen ca 2 km NNO om Sireköpinge kyrka och ca 2 km VSV om Halmstads kyrka. På Skånska Rekognosceringskartan finns en by ”Håkastorp” ungefär mittemellan Halmstad i NO och Norrlycke i SV. Denna ”Håkastorp” ligger mellan två bäckar och kan motsvara Alvthins Håkantorp. Bäckarna rinner ut i ett vattendrag, som meandrar mot sydväst ut i Råån vid Kläsinge.

Raus. Råå, maj 1890 och maj 1892, G. Löfgren, P. W. Strandmark; juni 1892, G. Braun; 8 juni 1893, S. Raab; 17 maj 1895, E. Vetterhall; Råå backar, 18 maj 1904, G. Löfgren; ängsbacke, 20 maj 1909, 1906, 1912, 2 och 25 maj 1916 samt 1922, T. Sjövall; vid vattentornet, 5 juni 1923, N. Sylvén; ”Råå” (Sylvén 1931); ”Råå, backarna” (Vallin 1937); Råå backar och Sundsgården, 19 maj 1938 och 1940–1950-talet, T. Lange; backsluttning ovanför skjutbanan, 6 maj 1941 och 2 juni 1962, H. Rickman; Råå ängar på backarna vid Sundsgården, 1950, E. Starfelt; Råå backar, Pålstorp, S om skjutbanevallen, 300 m SSV om Råå vattentorn, Pålstorps ängar, Råå backar, 400 m NNV om Sundsgården, Floraväkteriet (Artportalen, läst 2018-08-01; i tabell 1 och figur 5 kallad ”Råå”). Uppgifterna tyder på att raggarv kan ha förekommit på flera olika lokaler mellan Råå vattentorn och Sundsgården. I nutid har den med säkerhet återfunnits enbart på ett ställe i anslutning till skjutbanan.

Bårslöv. Ängsbacke vid Råån nedanför Bröddebacken, 3 maj 1943, T. Lange. Denna lokal är tämligen isolerad, men låg antagligen bara några kilometer öster om förekomsten mellan Råå vattentorn och Sundsgården. Några andra insamlingar eller observationer från Bårslöv har jag inte sett och känner inte till. Lange var en mycket driven och tillförlitlig fältbotanist och området hyste säkerligen flera för raggarv lämpliga ståndorter. Det är mig inte bekant huruvida arten har eftersökts senare på denna lokal eller i närheten.

Brunnby. ”Kullaberg” (Gyllenstjerna 1851); 1 juni 1881, S. Murbeck, N. H. Nilsson; Bökebol, 7 maj 1882 och juni 1888, R. Wallengren; Kullaberg, juni 1914, A. J. Snell; Kullaberg, 31 maj 1916, C. N. Holmdahl; vid strandstigen Mölle–Ransvik nära Möllegrindarna, 1936, T. Lange; ”Ej återfunnen” (Kraft 1982). Det finns fortfarande miljöer i anslutning till strandstigen vilka kan vara lämpliga för raggarv, så det är inte omöjligt att arten kan återupptäckas.

Tveksamma uppgifter för vilka belägg inte har kunnat lokaliseras

När det gäller enstaka fynd från nya lokaler, är belägg nödvändiga. Risken för förväxling med främst knipparv är överhängande. Uppgifterna från Södra Åsum, Tolånga och Östraby har jag visserligen inte kunnat bekräfta genom lokaliserade belägg. Det finns så vitt jag vet inte heller några andra observationer av raggarv från dessa lokaler. Likafullt förefaller de inte helt otänkbara. Dels var rapportörerna tränade och kunniga fältbotaniker, dels bildar de fyra lokalerna ett mönster i och med att de är relativt väl samlade i området norr och öster om Sjöbo, där lämpliga ståndorter för raggarv torde ha funnits då det begav sig.

Uppgifter från Skåneflorans kortregister

Södra Åsum. Sekt. 3, markväg ca 1,5 km NV om kyrkan, 5 juli 1939, H. Weimarck.

Tolånga. Sekt. 3, torräng och åkerkant 200 m NNO om Egavad [=Ekavad], 20 juni 1964, B. Mattiasson; å och åkant 350 m VNV Egavad, 20 juni 1964, B. Mattiasson.

Östraby. Sekt. 5, 600 m S om vägkröken i Omset (Östra Sallerup sekt. 1), 22 maj 1964, G. Mattiasson.

Kågeröd. Vägskäl 400 m N om Skaftarp, 7 juni 1939, M. Overton. Inget belägg har kunnat lokaliseras och det finns inga andra kända förekomster för raggarv i denna del av Skåne.

Önnestad. Sekt. 3, vägvinkeln 200 m SSO om Kungsberg, 17 juni 1966, G. Mattiasson. Inget belägg har kunnat lokaliseras och det finns inga andra kända förekomster för raggarv i denna del av Skåne.

Åhus. Sekt. 4, 900 m S om Åhus båk, 1960–1964, Weisner och Scheutz; sekt. 8, 700 m NO om pkt 5,53, 1960–1964, Weisner och Scheutz. Några belägg härifrån har inte kunnat lokaliseras och det finns inga andra uppgifter av raggarv från Åhustrakten.

Ivetofta. Sekt. 1, Skräbemölla, 23 maj 1942, O. Andersson. Inget belägg har kunnat lokaliseras och det finns heller inga säkra observationer av raggarv från nordöstra Skåne.

Litteraturuppgifter

Valleberga. ”Kåseberga, Walleberga s:n. talr.” (Björnström 1932). Raggarv har inte samlats här eller rapporterats från denna lokal utöver Björnströms notis, trots att Kåseberga har frekventerats av växtsamlare sedan 1800-talet. Det kan röra sig om en felbestämning.

Billinge. ”in clivibus ad Stockamöllan” [i sluttning vid Stockamöllan] (Lilja 1846). Liljas herbarium har inte kunnat lokaliseras och uppgiften kan sålunda inte bekräftas. Lokalen ligger isolerad från övriga förekomster av raggarv och det är tveksamt ifall det ens på 1840-talet fanns lämpliga ståndorter där för denna art.

Uppgifter från Artportalen

Långaröd. Sjököp, 4 juli 1998, Björn Abelson (Artportalen, läst 2018-08-01). Lokalen ligger isolerad från övriga nutida förekomster av raggarv och bör om möjligt beläggas med foton. Det fanns under många år ett litet grustag nära vägen och det är möjligt att uppgiften avser denna plats.

Raus. N om Sundsgården, i diket längs med Örbyvägen, norra delen, Max Jensen (Artportalen, läst 2018-08-01). Lokalen ligger mycket nära belagda fyndorter för raggarv och är fullt tänkbar. Förekomsten bör om möjligt beläggas med foton.

Funderingar över raggarvens skånska lokaler

Raggarv gynnas av måttlig erosion och missgynnas av igenväxning. Den tycks även – åtminstone i Nordeuropa – vara gynnad av kalkstensberggrund. Arten som helhet räknas inte som hotad på den europeiska kontinenten, men enstaka underarter finns med i EU:s rödlista. I Nordamerika har den spridit sig starkt med människans hjälp (Barkley 2008).

I norra Europa har den däremot varit på stadig tillbakagång under 1900-talet och denna minskning tycks ha accelererat under det senaste halvseklet. Detta har flera orsaker, men de allra viktigaste är utan tvivel igenväxning och exploatering av naturbetesmarker. I både

Danmark och Sverige har ettåriga kalkgynnade arter – av vilka flera redan från början var mer eller mindre sällsynta – minskat eller försvunnit från ett stort antal förekomster alltsedan 1800-talet. Eutrofieringen av markerna med bland annat kväveföreningar och fosfater torde vara en av de dominerande faktorerna. Detta är väl belagt i fråga om hav och limniska miljöer (t.ex. Ejhed m.fl. 2011), medan påverkan på ängar och naturbetesmarker är mindre väl dokumenterad. Näringsberikning torde vara särskilt påtaglig i jordbruksnära miljöer (t.ex. Blombäck m.fl. 2011) och i Skånes slättbygder har vi kunnat observera en snabb förändring av vegetationens sammansättning på tidigare föga eller ej konstgödslade betesmarker och ängar. Om eutrofieringens påverkan på exempelvis olika svamparter vet vi mycket lite trots att mykorrhiza är närmast livsnödvändig för flertalet blomväxter.

Det finns flera lokaler där raggarv tycks ha varit helt beroende av mänsklig aktivitet – och då menar jag inte bara importen av kaniner till Skåne. Raggarv hade flera förekomster inom Benestads och Övraby socknar: 1) sluttningen mot järnvägen mellan Nedraby och Nymölla, 2) Örups grustag samt 3) järnvägen nära Örup – den sistnämnda under förutsättning av att insamlarna inte avsåg lokal 1). Den äldsta kända insamlingen från lokal 1) gjordes av Leopold Martin Neuman 1910 och bär texten ”Nedraby, banvall”. Fyra år tidigare samlade Neuman raggarv i ”Örup”. Vi kan alltså anta att det rörde sig om två olika platser. Mattsson och Björnström samlade arten ”på banvallen i Örup” 1924 respektive i ”Örup, vid järnvägen” 1931. Benämningen ”Örup, järnvägsbacken”, som N. Johansson använde 1936 och 1939, kan eventuellt syfta på slänten söder om Nymölla. Den första officiella uppgiften från Örups grustag finner vi inte förrän på 1990-talet (Artportalen), men där observerade jag den redan under 1970-talet då den förekom rikligt på den västra sluttningen. Denna västra sida av grustaget växte igen med asp (*Populus tremula*) under 1980- och 1990-talen. Sista gången som jag observerade raggarv här var 1988, då ett ensamt individ efter mycket letande kunde uppbringas utanför nedre kanten av aspskogen.

Har raggarv förts till Övraby och Örup genom järnvägstrafiken? Banan är en del av Ystad–Eslövs Järnväg. Sträckan Ystad–Bjärsjölagård öppnades för trafik 1865 och hela sträckningen fram till Eslövs station 1866. År 1975 lades godstrafiken ned längs hela sträckan och 1981 upphörde persontrafiken på sträckan Tomelilla–Eslöv (källa: wikipedia). Sträckan Ystad–Tomelilla ingår däremot numera i Österlenbanan.

Man kan tänka sig åtminstone två möjligheter. Raggarv kan ha förts från Örups grustag till järnvägen, exempelvis då material från grustaget nyttjades vid anläggandet eller förstärkandet av banvallen. Örups grustag anlades någon gång mellan 1865 och 1938, något som framgår av Generalstabens kartor. Örups grustag köptes upp av SJ, möjligen någon gång i slutet av 1800-talet (Torbjörn Tyler, muntl.), och anledningen var förmodligen att man behövde material till banvallarna. Senast på 1930-talet byggdes ett sidospår som förband huvudbanan med en lastplats i anslutning till grustaget, något som framgår av Generalstabens karta rekognoscerad 1938. En annan möjlighet är att raggarv har transporterats med hjälp av järnvägstrafiken längs sträckan mellan Nedraby och Örup och sekundärt har spridits till dels sluttningen söder om Nymölla, dels Örups grustag. Hur såg då omgivningarna ut före järnvägens anläggande på 1860-talet? Vi kan granska Skånska Rekognosceringskartan (Johansson 2017), som i detalj redovisar topografin. Det framgår att en långsträckt rullstensås låg där Örups grustag så småningom anlades. Raggarv kan ha vuxit på denna ås (kanske i en betad sydbrant) och denna kan vara primärlokalen.

En särpräglad lokal finns i branten nedanför den sydöstra toppen på Stenshuvud. Berggrunden är vulkanitgnejs eller vulkanit och marken borde således inte hålla särskilt högt pH-värde. Detta kompenseras antagligen av att berggrunden här på grund av sitt exponerade läge och därmed varma mikroklimat vittrar

lätt. Även om denna lokal förefaller att vara oberoende av mänsklig påverkan, så kan man likväl inte utesluta risken för att den långsamt kommer att växa igen med träd och buskar. I stort sett hela Stenshuvud betades för inte så länge sedan – troligen även lokalen för raggarv och stor sandlilja. Det är tänkbart att frön av dessa och andra betesmarksarter har förts med kreatur till området.

Flertalet av raggarvens växtplatser utgörs av mark som har hållits öppen antingen genom kreaturs eller människors trampande, kaninens eller mullvadars grävande eller genom att marken har eroderats av ras i kombination med sommartorka. Några lokaler är belägna på starkt sluttande mark. Detta gäller exempelvis backen öster om järnvägen i Övraby, där kaniner rörde om marken under många år. Sandbergen i Härslöv är ett annat exempel. Här växer det återstående lilla beståndet av raggarv i sluten vegetation ovanför rasbranten, men tidigare förekom den även på vissa rasbenägna ställen i själva branten. Andra lokaler låg på sluttningar ned mot bäckar eller åar (Svarteån, Örupsån, Tommarpsån, Sularpsbäcken och Råån). Även i dessa fall kan man misstänka att marken har hållits öppen genom en kombination av kreaturstramp och vattnets erosion.

Går det att bevara raggarv i Skåne?

Det torde framgå av tabell 1 och figur 5 att raggarv har haft en vikande tendens på sina få kvarvarande lokaler i Skåne. Variationen i antal individ är dock stor mellan åren och beror sannolikt på nederbördsmängd och temperatur. Liksom andra vinterannuella arter tycks raggarv vara känslig för vårtorka, som antagligen medför hög dödlighet bland ungplantorna. På de skånska lokalerna har jag kunnat observera att raggarv företrädesvis växer i täta mattor av bladmossor eller – såsom i Ullstorp och på Stenshuvud – rentav i ett tätt fältskikt. Detta kan bero på den temperatur- och fuktighetsbuffrande inverkan som ett tätt vegetationstäcke kan skänka och som kanske är en viktig förutsättning för åtminstone ungplantornas överlevnad. Det innebär i sin tur att raggarv balanserar på en tunn lina. Å ena sidan klarar den inte av den starka exponeringen för torka och värme på vegetationslösa ytor, där konkurrensen i gengäld borde vara minimal. Å andra sidan är den konkurrenskänslig och klarar därför inte av alltför tät och hög vegetation. Detta är viktiga faktorer som man måste beakta i samband med restaurering av dess lokaler. Hur mycket erosion respektive igenväxning är egentligen lagom för arten? Lämpligt är nog att försöka hålla ett slags mosaikartad miljö med både jordblottor och lite tätare vegetation, där man gynnar inte minst täta mossmattor.

En annan viktig miljöfaktor för raggarv är markens kornstorlek. Så vitt jag kan bedöma utifrån mina iakttagelser av artens skånska lokaler vill den inte ha grövre kornstorlek än finsand (mo). Den växer hellre på jordar med större inslag av mjäla och man kan även finna den på lerjord under förutsättning av att denna inte är för tät och vattenhållande. Surhetsgrad (alkalinitet) verkar inte ha undersökts på dess skånska förekomster, men i Mellaneuropa trivs den bäst med ett pH-värde på något över det neutrala. Om miljöfaktorerna i övrigt är optimala, kan arten antagligen uthärda lite lägre pH-värden.

Den viktigaste orsaken till raggarvens försvinnande i Skåne är tveklöst igenväxning och denna har tilltagit efter 1980-talet, möjligen med undantag av lokalen på Stenshuvud. Viss röjning har gjorts för några år sedan på växtplatsen intill Råå skjutbana och sannolikt är det orsaken till att raggarv fortfarande har hållit sig kvar där under de senaste åren. Däremot tycks igenväxningen accelerera på dess sista fyndort på Sandbergen i Härslöv. Så sent som år 2015 fanns här omkring 100 exemplar, medan antalet hade sjunkit till en tredjedel åren 2017 och 2018. Tyvärr finns ingen kontinuerlig rapportering av antalet individ på lokalen i Ullstorp och därför går det inte att få någon klar bild av utvecklingen där. Igenväxningen av denna växtplats verkar ha varit långsam och därför vore det intressant

att veta hur den höga nederbörden under 2017 och torkan under 2018 har påverkat lokalen. Från fyndplatsen på Stenshuvud fanns inga rapporter i Artportalen efter 2015.

Det är uppenbart att åtgärder måste sättas in på tre av de kvarvarande fyra lokalerna. Läget är särskilt oroande på lokalerna Sandbergen (Härslöv) och Råå skjutbana och vegetationen på båda dessa platser måste snarast röjas. På Sandbergen är det fråga om att avlägsna buskar, men även en del av den tätnande örtvegetationen. Eftersom denna förekomst befinner sig alldeles i kanten av rasbranten, får röjningen inte vara så omfattande att erosionen tar fart. Eventuellt bör populationen förstärkas med hjälp av frön från odlat material från Sandbergen. En försiktig successiv röjning måste också göras på lokalen på Råå skjutbana, men här bör det ske i gott samråd med den privata markägaren. Sandbergen ingår däremot i ett naturreservat. Lokalen i Ullstorp bör noggrant undersökas, innan man röjer vegetationen. I annat fall kan det få förödande konsekvenser för de arter som man vill bevara där. Förekomsten på Stenshuvud är så exponerad för sol och vind att eventuell igenväxning troligtvis sker mycket långsamt.

Sammanfattning

Raggarv är en oftast vinterannuell konkurrenskänslig art som är känd från ett stort antal lokaler i framför allt sydöstra Sverige och östra Danmark. Strandbranter, torrängssluttningar med kreatursstigar, kanin- och mullvadshögar, sandtag, vägkanter och andra miljöer med gles vegetation på vanligtvis kalkhaltigt underlag är dess huvudsakliga ståndorter. Arten är känslig för igenväxning och har försvunnit från det stora flertalet fyndplatser i Skandinavien utom på Gotland, där den fortfarande har relativt många lokaler. I Skåne har den sammanlagt varit känd från åtminstone ett 20-tal förekomster, vilka numera är reducerade till fyra små och ofta individfattiga populationer. För att raggarv ska kunna fortleva som vildväxande art i Skåne, måste flertalet av dessa återstående växtplatser snarast röjas från buskar och högvuxna örter. Skötseln måste vara kontinuerlig och samtidigt försiktig, eftersom unga individ tycks vara mycket känsliga för uttorkning. Successivt bör de röjda och vårdade ytorna utvidgas så att populationerna kan nå en betryggande storlek och numerär.

Tack

Ett varmt tack vill jag här rikta till Lars Fröberg och Torbjörn Tyler, Botaniska museet, Lunds universitet, för värdefulla diskussioner och synpunkter och särskilt till Lars för att han har läst och kommenterat manuskriptet. Jag vill också tacka Kjell-Arne Olsson så mycket för benägen hjälp med den skånska utbredningskartan.

Citerad litteratur

Ahlfvengren, F. E. 1924: Hallands Växter. Förteckning över fanerogamer och kärlkryptogamer. – Gleerupska, Lund.

Almquist, E. 1929: Upplands vegetation och flora. – Acta Phytogeogr. Suecica 1.

Areschoug, F. W. C. 1866: Skånes Flora, innefattande de fanerogama och ormbunkartade växterna. – C. W. K. Gleerup, Lund; Christian Falkenberg, Köpenhamn.

Areschoug, F. W. C. 1881: Skånes Flora, innefattande de fanerogama och ormbunkartade växterna. Andra uppl. – C. W. K. Gleerups förlag, Lund.

Asplund, E. 1955: Stenshuvuds kärlväxtflora. – Kungl. Svenska Vetenskapsakademiens Skrifter i naturskyddsärenden 49.

Bertilsson, A. m.fl. 2002: Västergötlands flora. – SBT-förlaget, Lund.

Björnström, G. 1932: Botaniska strövtåg i sydöstra Skåne 1928–1931. – Bot. Notiser 1932: 383–390.

Blom, C. 1916: Växtgeografiska anteckningar till Nyköpingstraktens fanerogamflora. – Bot. Notiser 1916: 1–23.

Blombäck, K. m. fl. 2011: Läckage av näringsämnen från svensk åkermark för år 2009 beräknat med PLC5-metodik. – SMED rapport.

Edqvist, M. & Karlsson, T. (red.) 2007: Smålands flora. – SBF-förlaget, Uppsala.

Ejhed, H. m. fl. 2011: Beräkning av kväve- och fosforbelastning på vatten och hav för uppföljning

av miljökvalitetsmålet ”Ingen övergödning”. – SMED rapport.
Fries, E. M. 1818: Flora Hallandica. Pars primæ Sectio V. – Berlingska, Lund.
Fries, E. M. 1823: Novitiæ Floræ Suecicæ VI. – Berlingska, Lund.
Fries, E. M. 1828: Novitiae Florae Suecicae. Edit. altera. – Berlingska, Lund.
Fries, E. M. 1835: Flora Scanica. – Palmblad, Sebell & C., Uppsala.
Fries, E. M. 1842: Bidrag. – Bot. Notiser 1842: 86–90.
Fries, E. M. 1858: Bidrag till några Svenska växters synonymik. – Bot. Notiser 1858: 126–132.
Fröberg, L. 2006: Blekinges flora. – SBF-förlaget, Uppsala.
Ganrot, P. O. 2005: Skiftesreformernas förlorare. – Släkt och Bygd 5(2) http://www.fridhem.nl/sob/05-2/Skiftesreformerna.html
Genberg, E. 1992: Östergötlands flora. Andra uppl. utg. av F. Lind. – SBT-förlaget, Lund.
Georgson, K. m. fl. 1997: Hallands flora. – Lund.
Gosselman, C. A. 1865: Blekinges flora eller systematisk förteckning på de i Blekinge vildt växande fanerogamer och bräkenväxter. – Lund.
Gyllenstjerna, N. C. 1851: Förteckning på de Phanerogama växter, Ormbunkar och Mossor, hvilka blifvit iakttagne på och omkring Kullaberg i nordvestra Skåne. – Bot. Notiser 1851: 70–84.
Hartman, C. J. 1838, 1843, 1849, 1854, 1858, 1861, 1864, 1870, 1879: Handbok i Skandinaviens Flora, innefattande Sveriges och Norriges Vexter. – Zacharias Haeggström, Stockholm.
Hartvig, P. (red.) 2015: Atlas Flora Danica. – Gyldendal, København.
Holmgren, B. 1921: Blekings fanerogamer och kärlkryptogamer. – Karlskrona.
Holmgren, B. 1942: Blekinges flora. – Karlskrona.
Hornemann, J. W. 1821: Forsøg til en dansk oeconomisk Plantelære. Første Deel. Tredje uppl. – J. H. Schubothes Forlag, Kjøbenhavn.
Hultén, E. 1971: Atlas över växternas utbredning i Norden. Fanerogamer och ormbunksväxter. Andra uppl. – Generalstabens Litografiska Anstalts Förlag, Stockholm.
Hultén, E. & Fries, M. 1986: Atlas of North European vascular plants. North of the Tropic of Cancer I-III. – Koeltz Scientific Books, Königstein im Taunus.
Hård av Segerstad, F. 1924: Sydsvenska florans växtgeografiska huvudgrupper. – Malmö.
Johansson, B. G., Petersson, J. & Ingmansson, G. 2016: Gotlands flora band 2. – SBF-förlag, Uppsala.
Johansson, J. T. 2017: Myrbräckan och dess historia i Skåne. – Bot. Notiser 150(2): 27–38.
Johansson, K. 1897: Hufvuddragen af Gotlands växttopografi och växtgeografi grundade på en kritisk behandling af dess kärlväxtflora. – Kongl. Sv. Vetensk.-Akad. Handl. 29, nr 1.
Johansson, K.-R. 1996: Stenshuvuds vegetation och flora. – Naturvårdsverket.
Johansson, N. 1891: Bidrag till Skånes flora. – Bot. Notiser 1891: 157–163.
Jonsell, L (red.) 2010: Upplands flora. – SBF-förlaget, Uppsala.
Kalling, S. 1950: Kung Karls hög. – Malmö Fornminnesförening Årsskrift 18: 6–15.
Karlsson, T. 2001: *Cerastium*, pro parte. – I: Jonsell, B. (red.), Flora Nordica 2, KVA, Stockholm, s. 149–150.
Kindberg, N. C. 1861: Östgöta Flora (fanerogamerna). – P. M. Sahlströms förlag, Linköping.
Kindberg, N. C. 1874: Östgöta Flora. Beskrifning öfver Östergötlands fanerogamer och ormbunkar. Andra uppl. – P. M. Sahlströms förlag, Linköping.
Kindberg, N. C. 1880: Östgöta Flora. Beskrifning öfver Östergötlands fanerogamer och ormbunkar. Tredje uppl. – Adolf Johnsons förlag, Stockholm.
Kraft, J. 1982: Floran i Brunnby socken med Kullaberg. – Botaniska Centralredaktionen, Lund.
Leffler, J. A. 1866: Strödda bidrag till Sveriges Flora. – Bot. Notiser 1866: 170–184.
Lid, J. & Lid, D. T. 2005: Norsk flora. 7. utg. red. av R. Elven. – Det Norske Samlaget, Oslo.
Lilja, N. 1838: Skånes Flora. – Berlingska boktr., Lund.
Lilja, N. 1846: Stirpes phanerogamæ spontaneæ, quas in paroeciis Billinge & Röstånga Scanicis observavit. – Bot. Notiser 1946: 113–118.
Lilja, N. 1870: Skånes Flora. – L. J. Hiertas förlag, Stockholm.
Lindblom, A. E. 1830: Bidrag till Blekings Flora. – Kongl. Sv. Vetensk.-Akad. Handl. 1830: 227–254.
Lindström, A. A. 1888: bidrag till Södermanlands Växtgeografi. – Bot. Notiser 1888: 194–198.

Ljungstrand, E. 2011: Glansbräken i Sverige. – Svensk Bot. Tidskr. 105: 195–272.

Lövkvist, B. 1963: Botaniskt från Fågelsång. – Skånes Natur 50(2): 25–26.

Murbeck, S. 1891: Beiträge zur Kenntniss der Flora von Südbosnien und der Hercegovina. Akad. Abh. – Lunds Univ. Årsskr. 27(5).

Murbeck, S. 1898: Studier öfver kritiska kärlväxtformer. III. De nordeuropeiska formerna af slägtet Cerastium. – Bot. Notiser 1898: 241–268.

Nilsson, A. 1963: Hven. Vegetation och flora. – Skr. utg. av Landskronatraktens Natur IV.

Oberdorfer, E. 1979: Pflanzensoziologische Exkursionsflora. Vierte Auflage. – Stuttgart.

Olsson, K.-A. & Wigermo, C. 2016: Raggarv i Skåne. – Bot. Notiser 149(1): 21–24.

Pedersen, A. 1960: Danmarks Topografisk-Botaniske Undersøgelse Nr. 25. Caryophyllaceernes udbredelse i Danmark. – Bot. Tidsskr. 55: 157–267.

Persoon, C. H. 1805: Synopsis Plantarum, seu Enchiridium botanicum. Pars prima. – C. F. Cramer, Paris.

Petersson, J. 1999: Hotade växter på Gotland. Del 2: Sårbara arter. – Rindi 19: 59–118.

Pettersson, B. 1952: An alien flora on Drumsö (Helsingfors) introduced by cork bark imported from Morocco and Spain. – Memoranda Soc. Fauna Fl. Fenn. 27: 111–117.

Rydberg, H. & Wanntorp, H.-E. (red.) 2001: Sörmlands flora. – Botaniska Sällskapet i Stockholm.

Samzelius, H. 1885: Ytterligare några tillägg till Södermanlands Flora. – Bot. Notiser 1885: 102–103.

Sell, P. D. & Whitehead, F. H. 1964: *Cerastium*. – I: Tutin, T. G. m. fl. (red.), Flora Europaea. Vol. 1. Lycopodiaceae to Platanaceae, Cambridge University Press, Cambridge, sid. 136–145.

Sernander, R. 1920: Exkursionen till Skåne juni 1919. – Svensk Bot. Tidskr. 14: 99–123.

Stace, C. 2010: New Flora of the British Isles. Third ed. – Cambridge University Press, Cambridge.

Sterner, R. 1938: Flora der Insel Öland. – Acta Phytogeogr. Suec. 9.

Sterner, R. 1986: Ölands kärlväxtflora. Andra rev. uppl. utg. av Å. Lundqvist. – SBT, Lund.

Svanlund, J. F. E. 1889: Förteckning öfver Blekings fanerogamer och ormbunkar med uppgift på växtlokaler och geografisk utbredning. – Fredr. Apelqvists förlag, Karlskrona.

Sylvén, N. 1931: Bidrag till Skånes flora. 1. Nya fyndorter för några inom den spontana Skånefloran sällsynta eller mindre allmänna arter. – Bot. Notiser 1931: 55–62.

Tyler, T. m.fl. (red.). 2007: Floran i Skåne. Arterna och deras utbredning. – Lund.

Vallin, H. 1937: Växtlivet på Råå backar och ängar. – Skånes Natur, Årsbok 24: 63–76.

Wahlenberg, G. 1824: Flora Svecica enumerans plantas Sveciæ indigenas. Pars prior. – Palmblad & C., Upsaliæ.

Wahlenberg, G. 1831: Flora Svecica enumerans plantas Sveciæ indigenas. Editio altera. Pars prior. – Palmblad & C., Upsaliæ.

Weimarck, H. 1963: Skånes Flora. – Bokförlaget Corona AB, Lund.

Westerlund, C. G. 1890: Bidrag till kännedomen om Ronnebytraktens fauna och flora. – Adolf Johnsons förlag, Stockholm.

Övriga källor

Barkley, T. M. 2008 (och senare): Flora of North America, volym 5, 8. *Cerastium brachy-petalum*. www.efloras.org/florataxon.aspx?flora_id=1&taxon_id=242416261 och http://www.efloras.org/object_page.aspx?object_id=92039&flora_id=1

Generalstabens karta över Sverige 1865, 1933, 1940

Skånska Rekognosceringskartan. – Riksarkivet, Stockholm.